FEJES LÁSZLÓ – RUTTKAY-MIKLIÁN ESZTER

A szánkózó kisfiú – hanti mese

The Khanty text published below is a fairy-tale collected in September 2009, in Sherkaly (Khanty-Mansi Autonomous District, Russia), from a speaker originating from the surroundings of Tegi. The introduction presents the consultant, and describes the most important features of her language. It is the traditional transcription in publishing Khanty texts we used. The footnotes are intended to draw the readers' attention to some linguistic phenomena that would count unusual in the original dialect of the informant, and point out the differences between certain forms heard when recording the text and those given by the informant during the processing of her tale. The Hungarian translation of the text is also given.

KEYWORDS: Northern Khanty, folklore text, dialectology

KULCSSZAVAK: északi hanti, folklór, szövegközlés, nyelvjárástan

2009 augusztusában hárman, Ruttkay-Miklián Eszter, Kováts Zsófia és Fejes László, bejártuk a legjelentősebb Ob-parti településeket Hanti-Manszijszk és a Hanti-Manysi Autonóm Körzet északi határa között. Utunk során eljutottunk Serkali településre is, ahol megismerkedtünk két fontos adatközlőnkkel, a serkáli nyelvjárás egyik utolsó beszélőjével, Tribus Galina Ivanovnával, illetve a magát kazimi nyelvjárásúnak mondó, de Tegi környékéről származó Zvereva Marina Gerasimovnával. Augusztusban a feszített munkatempó miatt nem tölthettünk velük sok időt, de szeptemberben Fejes László visszatért, és két héten át dolgozott velük. Bár a rögzített anyag nagy része hétköznapi társalgás, illetve nyelvtani és lexikai célú lekérdezés, néhány folklórszöveget is sikerült felgyűjteni, köztük az alábbi mesét.

Az adatközlő, Zvereva Marina Gerasimovna (szül. Tujeva) 1953. november 19-én született Pugoriban. A falu jelenleg a Szoszva partján áll, 1939-ig az Ob egyik szigetén terült el. A régi település szerepel Reguly Antal térképén (*Pugorszkije* – Reguly 1846), majd gyűjtött itt Pápay József (*Рӯуог, Пугорскіе юрты* – Pápay 1905: 15) is. Az adatközlő szerint hanti neve *wes-ǫχti-kǫrt,* az ő fordításában 'a vízi szörny feletti falu'. Amikor Pápay e faluban vendégeskedett (i. h.), a házigazdáját hívták *Veś-oχti*-nak. Itt volt *wes iki,* a víz alatti szellem lakhelye. A *wes* az északi hanti kultúrában közismert vízi szörny, melynek lakhelye környékén örvények, veszélyes vízszakaszok vannak. A partalámosásokat, települések eltűnését az ő művének tartják. A magas partokon előkerülő mamutcsontok miatt a mamuttal is azonosítják. Zvereva az *ǫχti* szót a 'felület' jelentésű (DEWOS 32) szóval hozza összefüggésbe, ezért értelmezi a település nevét 'vízi szörny feletti falu'-ként. A DEWOS (49) alapján felmerül egy

másik értelmezési lehetőség is: *ǫχət* 'or. волок, ahol két folyószakasz között a csónakokat a szárazföldön vontatják'. Ebben az esetben feltételezhető, hogy a DEWOS kazimi nyelvjárású adata: *wǫntər-ǫχət* 'Weg des Fischotters über e. Landzunge bzw. Landenge' jelentéséhez hasonlóan itt az átjárót 'a vízi szörny átjárójának' -nak (nyomának) nevezték, hiszen a tájkép kialakulását gyakran magyarázták mitológiai lények tevékenységével. A falut azóta elmosta a víz, hanti értelmezés szerint 'megette a vízi szörny'. A környéken állandó probléma, hogy az Ob a szárazföldet elmossa: ezért kevés a legelő, és maguk a települések is veszélyben vannak.

Zvereva Marina Gerasimovnát anyja egyedül nevelte fel. Apjának saját családja volt, de tartották a kapcsolatot, elismerték. Az iskola első négy osztályát Tegiben járta ki, az ötödik osztályt Berjozovóban (első említésekor pusztán *woš* 'város') végezte, a következőt Usztrjomban. Tyumenybe tanult tovább 1970-től, ott is ment férjhez. Anyja betegsége miatt 1975-ben hazatért Pugoriba, és klubvezetőként dolgozott. Egy évet Tegiben is töltött, majd ismét visszatért Pugoriba, és onnan 1980-ban költözött Serkaliba, ahol a mai napig él. Az internátusban 1981-től 1998-ig szakácsként dolgozott, 1996-tól az iskolában az északi népek kultúráját oktatja.[1] Érdekességként említhető, hogy bár férje orosz, a gyerekei beszéltek hantiul: amikor Serkaliba költöztek, a gyerekek még alig tudtak oroszul. Gyerekei ma is értenek hantiul, de csak ritkán beszélnek, és ma már ő is ritkán szól hozzájuk anyanyelvén.

Mint azt említettük, az adatközlő kazimi nyelvjárásúnak vallja magát, s nyelvváltozatában valóban megfigyelhetők a kazimi nyelvjárás legjellegzetesebb vonásai, melyek közül a legszembetűnőbb az *ʌ*-féle hangok és az *ǫ* megléte: ez utóbbi realizációja azonban nem tiszta, inkább az *u* és az *ǫ* között váltakozik. Ugyanakkor az adatközlő Tegi környékéről származik. A szakirodalom szerint a tegi nyelvjárás átmenetet képez a kazimi és a suriskari között, méghozzá úgy, hogy a kazimira jellemző *ʌ* megvan, de az *ǫ* helyén a suriskarihoz hasonlóan *u* van (Honti 1978: 140, 1984: 180; Handybina 2008: 116). E magánhangzó realizációja tekintetében tehát az adatközlő a tegi és a kazimi nyelvjárás közötti átmenetet képviseli. Handybina összeveti a suriskari, a tegi és a kazimi nyelvjárás néhány további tulajdonságát is, melyek közül számunkra a következők érdekesek:

1. A 'köt' töve a kazimiban *jir-*, a tegiben és a suriskariban *jăr-*. Bár a lejegyzésben mindkétszer *jăr*-t írtunk, az egyik esetben a kiejtés a *jir*-hez áll közelebb.

2. Az 'ide' a kazimiban *tiw,* a tegiben és a suriskariban *tij.* Az adatközlő következetesen a kazimi alakot használja.

[1] Ez tulajdonképpen hanti kézimunkát és folklórt – dalokat és táncot – jelent. Ilyen oktatás elsősorban szakkörökben folyik, korábban az ötödiktől a kilencedik osztályig óraként is volt, majd ezt három évre csökkentették, jelenleg egyedül a hetedik osztályban tartanak ilyen tanórákat. 2011-ben újból akkreditálni kell a programot, ha ez nem sikerül, az ilyen jellegű oktatás teljesen megszűnik.

3. A kazimiban 'főz' jelentésben a *kawərt-*, a tegiben a *тил-* használatos. Az adatközlő a kazimi változatot használja.[2]

Ezenkívül megemlítendő, hogy a 114. mondatban a *-ηχ-* kapcsolat egyszerűsödésének olyan módját találjuk, amely viszont csak a suriskarira (illetve jóval délebbre a serkálira) jellemző. Megemlíthető továbbá, hogy az adatközlő folyamatosan a *jast-* igét használja 'mond' jelentésben, miközben a kazimi nyelvjárásra a *löp-* használata a jellemző.

A mese gyűjtésének körülményeiről elmondható, hogy az adatközlő olvasókönyvek alapján idézett fel meséket, amikor hirtelen eszébe jutott egy olyan mese, amely egyik könyvben sem szerepelt. (A szakirodalomban a mese több variánsban is szerepel, pl. Kálmán 1976: 68–75; Nagy 2007: 178–179; Vagatova 2001: 157–164.) A mesét még édesanyjától hallotta gyerekkorában. Azonnal elmondta emlékezetből, de mint később kiderült, néhány elemet kifelejtett, illetve egy alkalommal megzavarták. Éppen ezért a feldolgozás során a szöveg az eredetileg elmondotthoz képest több ponton módosult. A szöveg az utómunkálatok során kialakított végleges változatot tükrözi, de a jegyzetekben utalunk az eredetileg elhangzottakra is. A jegyzetekben az utómunkálatokat nevezzük lejegyzésnek: ennek folyamatáról szintén hangfelvétel készült, ami jelentősen elősegítette a szöveg kiadását.

A szöveg kiadásra való előkészítésében Fejes László a gyűjtésen, valamint az adatközlővel való értelmezésen és az első lejegyzésen túl elsősorban a hangtani és a nyelvjárási problémákat elemezte. Ruttkay-Miklián Eszter a lejegyzés ellenőrzését, és egyes részek értelmezését végezte, és elkészítette a jegyzetek jelentős részét. A szerzők ezúton mondanak köszönetet Sipos Máriának és Kováts Zsófiának a kézirat átnézéséért és hasznos javaslataikért.

A lejegyzés során nem pusztán a hangzást követtük, hanem a szóalakokat lehetőség szerint a hagyományos átírásban közöltük (leginkább a DEWOS-hoz igazodtunk). A pusztán a hangzást követő transzkripció más átírást eredményezett volna. A fő jelenségek a következők. Az *ö* zártsága olyan mértékű, hogy a magyar fül *u*-nak hallja: az *ŭ*-tól leginkább ennek (nem mindig hallható) centralizáltsága különbözteti meg. Az *ă* palatális környezetben erősen palatalizálódik (pl. *śălta* [śелta]). Bár egyes vélemények szerint a kazimi nyelvjárásban szemben áll egymással egy zártabb *e* és egy nyíltabb *ε* fonéma, ezek különbségét nem jelöltük. A nem első szótagi *a*, *e* és *ə* az esetek jelentős részében alig vagy nem különböztethető meg. Esetenként a szóvégi *i* is *ə*-ként realizálódik: például a [peлə]-ként realizálódó alak esetében el sem dönthető, hogy *рела* vagy a *рели* lenne-e a „helyes" lejegyzés. Ilyen esetekben csak akkor tértünk el a steinitzi alakoktól, ha a hangzóanyag egyértelműen mást

[2] A két ige használata kutatásaink szerint nem így oszlik meg, hanem jelentésük némiképp eltérő. Míg a *kawərt-* jelentése 'ném. kochen, kochen lassen; or. варить, кипятить', azaz általában 'főzni', a *töл-* jelentése ezekben a nyelvjárásokban 'ném. zum Kochen in den Kessel legen (z. B. Fleisch); or. в котель спустить', azaz '(főzés céljából) a fazékba helyezni/engedni', a főzés munkafolyamatának csak egy részét fedi le.

mutatott. Így például a DEWOS-ban a 'csúszik, szánkózik' jelentésű ige *χătəmə-* alakban szerepel (569–570), mi azonban *χătemə-* alakban írjuk, mivel a hangfelvételen a tő második szótagjának magánhangzója következetesen hosszú. Szövegközlési eljárásunk lehetővé teszi a szöveg morfoszintaktikai feldolgozását, ugyanakkor a fonetikai-fonológiai vizsgálat a jövő feladata. A szöveg első változata meghallgatható a http://fgrtort.nytud.hu/images/stories/hmao-2009/ukashopije.mp3 címen.

ŭka-šǫpije[3] *iľi imi-χiлije*[4]

1. šǫkaśti pŏχije imajəлən[5] *enməлsa*[6]*. 2. nemətsa*[7]*, neməл śiməś: ŭka-šǫpije, śit sajən,*[8] *što kašəŋ χătл śi χătətлijл*[9] *ǫχəлən, aj ǫχəлən rep eлti. 3. jetna śi jiл, imajəл peлa śi pŏtərtəs:*[10]

– 4. imaje, ma mănлəm, ješa χătətлiləm aj ǫχəлən.

5. imajəл jastл:

[3] *ŭka-šǫpije* a főszereplő neve. Az összetétel első része értelmezhetetlen az adatközlő szerint is. A második rész 'darabocska' jelentésű.

[4] *imi-χiлi* 'asszony unokája', az északi hanti folklórban a Világügyelő férfi szinonimája, a leggyakoribb mesehős. Itt kicsinyítő képzővel szerepel.

[5] Míg a mese címében és a főszereplő egyik nevében az *imi* 'asszony, feleség' terminus szerepel, a szövegben az említett asszonyt az *ima* szó jelöli. Ez a rokonsági terminus a kazimi nyelvjárásban ismereteink szerint csak egy helyen van adatolva: *ima* (PxSg1 alakja *imem!* – Pjatnikova 2008: 69), a szakirodalomban tudtunkkal egyelőre csak a szinjai nyelvjárásból adatolt 'az anya nővére', illetve 'az apai nagybácsi felesége' jelentésben (Ruttkay 2007: 183–184, 187, 207). Az adatközlő 'az anya nővére' jelentést adta meg (or. *мёмя*), amit gyűjtéseink szerint Tegiben is használnak. A szövegben a kicsinyítő képzővel ellátott tő *(imaje)* is előfordul önállóan egy megszólításban, ahol egyébként is jellemző a rokonsági terminusokon a kicsinyítő képző (mint a *χiлi*-n is végig a mesében). A lejegyzéskor nehézséget jelentett a két változat PxSg3 alakjának elkülönítése: míg az *imajəл* az *ima* szabályos PxSg3 alakja, az *imajeл* a kicsinyítő képzővel ellátott tő, az *imaje* PxSg3 alakja – csak az utolsó szótag magánhangzója tér el. E pozícióban a két magánhangzó nehezen különböztethető meg, mi inkább svát hallottunk, mint *e*-t, ezért minden előforduláskor így jelöltük. – Az *imi* és az *ima* közti különbség lehetővé teszi, hogy az 'asszony unokája' hagyományos – az *imi* és a *χiлi* meglehetősen tág kategóriáján alapuló – fordítás helyett a mese szövegében a nagynéni és az unokaöcs terminust használjuk.

[6] Első elmondáskor: *tăjsa.*

[7] Első elmondáskor: *neməsisa…*

[8] A *śit sajən* 'azért' az orosz *за того* szerkezet tükörfordítása, amit a *saj-* és a *за* 'mögött, mögé' jelentése mellett hasonló hangzásuk is támogat. Ugyanez figyelhető meg a 'férjhez menni' kifejezés újabb változatainál: or. *замуж идти* > hanti *χǫ saja mănti.* Mindkét kifejezésére létezik más hanti megoldás is.

[9] Az eredeti felvételen *χăťaлijл* alak hallatszik, a *χătətлijл* alakot az adatközlő a lejegyzés során használta.

[10] A hanganyagban nem ez hallatszik; az értelmezhetetlen szó helyett az adatközlő javítása szerepel a szövegben.

– 6. χŏлta pela χătətлilən?[11] *7. jetna śi jil ješawл*[12]*. 8. χŭw al χătətлija! 9. śălta jŏχta jŏχi!*[13]

10. in[14] *ŭka-šǫpije śi χătлijл, χŭw χătлijл, mŭj wan χătлijл, śălta jetna, isa pătlama śi jiti pits. 11. rep ilpijən śi saśл, mŏлsər pŏr-ne imije śi ŭwл:*[15]

– 12. ŭka-šǫpije, tiw χătema!

13. ŭka-šǫpije nǫməsл:

– 14. a-mŭj[16] *χŏj śăta ŭwл*[17]*? 15. mŭja-pa*[18] *śiw χăteməti*[19]*? 16. a, χătemələmkaj.*[20]

17. χăteməmal jŭpijən[21] *χǫllələ, mŏлsər χinta*[22] *śi pits. 18. χint wăntлəle, tŏnti χint.*

– 19. a-mŭj, tŏnti χint, ma śăta χŏtta[23] *aj keši tăjləm. 20. aj kešemən pelki ewətлem*[24] *pa kim etлəm.*

[11] Első elmondáskor nem szerepelt a *χătətлilən* 'szánkózol' szó, a lejegyzéskor pótolva.

[12] Összetett szóként értelmezhető; *ješa + wǫл* 'kicsit léve', azaz 'nemsokára' (vö. Solovar 2006: 76; a DEWOS-ban nem szerepel). A feltételezett összetétel második tagjában a magánhangzó a felvételeken egyáltalán nem hallatszik, így nem jelöltük.

[13] A *jŏχi* a szövegben több helyen is előfordul; a tővégi magánhangzó inkább sváként hangzik, a lejegyzés során viszont az adatközlő inkább – a szakirodalomnak megfelelő – tővégi *i*-t ejtett, ezért ez szerepel a szövegben.

[14] Az *in* '1. most; 2. a(z) (a határozottság jelölője)' a szövegben gyakran előfordul, jelentése nem mindig világos. Csak akkor fordítjuk 'most'-ként, amikor a szövegkörnyezetből egyértelmű, hogy ebben a jelentésben szerepel (vö. a 81. mondattal).

[15] Első elmondáskor: *pŏr-ne imi iľi χŏj* 'por nő vagy kicsoda/valaki'.

[16] Bár az adatközlő szerint egy szó, mi az etimologikus írásmódot választva kötőjellel írtuk az *a-mŭj* 'vajon/azonban micsoda' összetételt.

[17] Első elmondáskor: nem szerepel az *ŭwл* 'kiált' szó.

[18] A *mŭja-pa* 'miért is' szemantikailag elemezhetetlen, etimológiailag viszont két tő, ezért döntöttünk a kötőjeles írásmód mellett (lásd még a 14. mondatban szereplő *a-mŭj*-ra vonatkozó megjegyzést).

[19] Első elmondáskor: *χătemətija,* az infinitivusi alakon megjelenik a cél kifejezésére használatos lativusi *-a* rag. A szövegben több helyen előfordul ez a szerkezet; szórványosan a toldalék magánhangzója a *j* hatására palatalizálódik.

[20] A *-kaj* nyomatékosító partikulás szerkezet az adatközlő javítása. Első elmondáskor: *a, ladna, χătemələm!* 'na jó, szánkózom!'.

[21] Első elmondáskor: *χăteməmal mŭj jŭpijən* 'szánkózása vagy mi után'.

[22] Az eredeti szövegben végig *χir* 'zsák' szerepel *χint* 'puttony' helyett. Az utóbbi az adatközlő utólagos javítása nyomán került a lejegyzésbe. Az adatközlő szerint a 'zsák' semmiképpen nem jó, mert a puttonynak szilárd szerkezete van, míg a zsáknak nincs, ezért tkp. nincs értelme nyírkéreg, fa- és vaszsákról beszélni. A *χint* szó legészakibb elterjedése a DEWOS (516) szerint Kazim vidéke, de saját információink szerint Tegiben is használják. Az adatközlő szerint: „χint по идее", azaz 'elvileg puttonynak kellene lennie'.

[23] Vö. DEWOS (445) *χŏtti* 'irgendwo' ('valahol'); esetleg összecsúszás a *χŏлta* 'hova' és a *χŏta* 'hol' szóval.

[24] Az adatközlő: lehetett volna *χŏл ewətлem* is, ugyanazt jelenti.

21. śăʌta in tŏnti χint[25] *pelki śi ewətməsʌe*[26] *pa jŏχi śi măns. 22. jŏχi jŏχtəs, pŏtərtəʌ: śiti śiti pitəs. 23. imajəʌ pela pŏtərʌ*[27]*, što kătʌsajəm tŏnti χinta.*[28] *24. in imajəʌ χŏʌ śi paknəs*[29]*. 25. jastʌ:*

– 26. χiʌije, śiti mŭja werʌən? 27. aʌ χătətʌija śi χŭwat[30]*! 28. kămən*[31] *mŭj atəm wer pitʌ.*

29. in[32] *imi-χiʌije ăn χǫʌəntʌ, kimət*[33] *χătʌa jis, pa śi măns χătʌitija. 30. i-śiti χŭw χătʌijs, mŭj wan χătʌijs,*[34] *pătlama śi jis. 31. śăʌta pa śi rep iʌpijən χǫʌʌəʌe, χŏjat ŭwʌ*[35]*:*

– 32. ŭka-šǫpije, tiw χătema!

33. nǫməsʌ:

– 34. a, tŏnti χinta pitʌəm ki, nemʌ ănt pitʌ. 35. ma aj keši tăjʌəm. 36. aj kešijən mŭj χŭw tŏnti χint ewətʌem[36]*?*

37. śăʌta ŭka-šǫpije pa śi χăteməs. 38. χătemətmaʌ pŏrajən[37] *χǫʌʌəʌe, pa śi mŏʌsər χinta pits. 39. a-mŭjsər śiməś χint? 40. śŭkəš, śi*[38] *aj kešijeʌ pa śi wŭsʌe, śi ewətʌəʌe*[39]*, śi eʌti śit jŭχ χint wǫs*[40]*.*

[25] Első elmondáskor: *χirəʌ;* a lejegyzéskori javításkor a *χint* toldalékolatlanul hangzott el.

[26] Az adatközlő: az *ewətməsʌe* (igeképzője) gyors mozdulatra utal, „könnyű kézzel, gond nélkül" vágta ki a zsákot. Lehetett volna *ewətsəʌe* is, ugyanazt jelenti, de e jelentésárnyalat nélkül.

[27] Bár az igető a szakirodalom szerint *pŏtərt-*, a tővégi *t* a kiejtésben időnként kiesik, így nem jelöljük. (Hasonló jelenség van a szinjai nyelvjárásban is, de ott az *r* a *t* kiesésével párhuzamosan zöngétlenedik, mi ezt itt nem tapasztaltuk. – Vö. a több helyen előforduló *pŏtərtəʌ* 'mond' Sg3 alakkal.)

[28] A hangzóanyag problémás, valószínűleg *śiti śiti pits – imajəʌ pela – wer, što katʌsa, ŏt, tŏnti χira* 'úgy és úgy esett – a nagynénje felé – a dolog, hogy elkapták, izé, nyírkéreg zsákba' hangzott el. A szövegben a lejegyzéskor az adatközlő által javasolt változtatások szerepelnek. A közvetlen idézet és a függő beszéd megkülönböztetése intonációs alapokon itt sem, és a később ismétlődő epizódnál sem lehetséges.

[29] Első elmondáskor: *paknəʌ* 'megijed' (Praes).

[30] Első elmondáskor: *χŭwata* 'sokáig'.

[31] A *kămən* '1. hány; 2. talán; mi van, ha'. A szövegben kétszer fordul elő, eltérő jelentésben (vö. az 54. mondathoz fűzött jegyzettel).

[32] Első elmondáskor: *nŭ na;* ezt az adatközlő határozottan elveti, és az *in*-t javasolja.

[33] A *kimət* 'második' sorszámnév toldalékában a magánhangzó kérdéses (vö. a később előforduló *χǫʌmit* 'harmadik' alakkal). A szakirodalom szerint is ingadozó alakokat – a kiejtés alapján – eltérően írtuk. (Lásd még az 51. mondathoz fűzött jegyzet.)

[34] Első elmondáskor a *mŭj wan χătʌijs* 'vagy rövid ideig szánkózott' nem hangzott el, az adatközlő utólagos betoldása.

[35] Első elmondáskor: *pŏtərʌ* 'mondja'.

[36] Az adatközlő szerint mind az *ewətʌəm* 'vágok', mind az *ewətʌem* 'vágom' – a határozatlan és a határozott ragozású – alak helyes.

[37] Első elmondáskor: *χătemətaʌ, χătemətmaʌ pŏrajən* (Part Praes és Part Perf) 'szánkóztakor'.

[38] Első elmondáskor: *śi* hiányzik.

[39] Az adatközlő szerint *ewətʌ* ~ *ewətʌəʌe* (Indet/Det) 'vág ~ vágja' egyaránt lehetne.

[40] A lejegyzés során az adatközlő az archaikusabb *wǫʌmaʌ* (Part Perf + PxSg3) alakot is említette, de nem javíttatta át a szövegben.

41. tŏnti kena wŭsлe,[41] *a jŭχ χint χŭw. 42. χŭw ewətti.*

43. χŭw ewəts, mŭj wan ewəts, śăлta pa śi kim pits. 44. jŏχi śi măns, imajəл peлa pa śi pŏtərл, śiti śiti wer[42] *wǫs. 45. tămχătл pa śi pitsəm χinta, śăta tǫp wǫs jŭχ χint. 46. imajəл pa śi paknəs:*

– 47. χiлije, năη śiti mŭja werлən? 48. mŭj arat năηen ma[43] *jastəлəm? 49. aл măna! 50. aл χătлija pătlamən!*

51. χǫлmit[44] *χătлa pa śi jis, ŭka-šǫpije imajəлa*[45] *ănt pa χǫлəntл. 52. aлəη imajəл śi jastл:*

– 53. χiлije, năη mănлən ki χătətлiti, χŭw ăл χătлija, jŏχi jŏχta! 54. kămən[46] *wera pa śi pitлən!*

55. nŏ, ŭka-šǫpije ănt pa χǫлəntл,[47] *śi χătлijs.*[48] *56. χŭw χătлijл,*[49] *mŭj wan χătлijл, jetna i-śiti jis, śăлta pa śi χǫлл: rep iлpijən pa śi χŏjat*[50] *ŭwл.*

– 57. ŭka-šǫpije, tiw χătema!

– 58. a, ladna – ŭka-šǫpije nǫməsл – mănлəm, χăteməлəm.

59. χăteməmaл pŏrajən takan χŏpleməs.

– 60. a mŭjsər śiməś ŏt?

61. śi eлti karti χint. 62. śăлta aj kešijeл wŭs, śi ewətл, śi ewətл, karti χintəл ăn wertлəлe pelki pŭštija. 63. śăлta śiti śi, pŏr-neηən śiti śi wǫnta tǫsa. 64. wǫnta tǫsa, jŏχəts. 65. χota śi лŏηsət[51]*. 66. ow pŭηəлən in ŭka-šǫpije pŏχ*[52] *χint eлti kim śi wŭsa, śi лojл. 67. wantлəлe, śăta kăt ewije jŏntлətən. 68. pŏr-ne imi ewijeηən jŏntлətən. 69. śăлta pŏr-ne imi jastл:*

– 70. χŏlewət tăm ŭka-šǫpije mŭη jŏχi лeлew.

71. aлəηa śi jis. 72. pŏr-ne imi jastл ewiлaл peлa:

[41] Első elmondáskor: *tŏnti kena χŏл pits* 'a nyírkéreg könnyen szétment'.

[42] Bár grammatikailag nem szükséges, és a lejegyzéskor az adatközlő is tagadja, a *wer* 'dolog' tő után egy magánhangzó hallatszik az eredeti felvételen.

[43] Első elmondáskor a szórend: *ma năηen* 'én neked'.

[44] Első elmondáskor: *no, kim…* 'na, másod…' (a sorszámnév toldalékáról lásd a 29. mondathoz fűzött jegyzetet).

[45] Első elmondáskor: *imajəлa* helyett *imajəл peлa* 'a nagynénje felé'.

[46] Valószínűleg itt a *kămən* szó inkább 'hány' jelentésben szerepel, habár a korábbi előforduláshoz hasonlóan 'talán' jelentés is elképzelhető: 'talán valamibe belekeveredsz'.

[47] Első elmondáskor: *ŭka-šǫpije χǫ… ănt pa χǫлənt*: elkezdi a 'hallani' szót, majd közé mondja a 'nem is'-t.

[48] Itt kifejezetten jól hallatszik a palatalizáció a *χătлij-* tőben: [-ťʎ-] (vö. a 7. mondathoz fűzött jegyzettel).

[49] Lásd az előző lábjegyzetet.

[50] Első elmondáskor: *χŏjat pa śi ŭwл* 'valaki megint kiált'.

[51] Az adatközlő szerint a *lŏηsət* (Pl3) és a *lŏηsaηən* (Du3) alak egyaránt helyes – ez utóbbit külön kérdésre produkálta.

[52] Az adatközlő maga sem értette, miért mondta ide a név után még a *pŏχ* 'fiú' szót is.

– 73. mănлəm, ma jăχləm, tŭt-jŭχ ăkətləm, mŭj ăkətləm,[53] *nin śi măr tăta jŏləп wǫлati. 74. tăm ŭka-šǫpije tăta at лojл. 75. ŭka-šǫpije pŏrneпən ow pŭпla iл jărsa*[54]*. 76. śăta śi лojл.*

77. nŏ pŏr-ne imi śi măns. 78. nŏ pŏr-ne imi ewiлaл peлi[55] *jastл:*

– 79. nin tǫp aл ketmaлən![56] *80. śi pŏχ χŏл aл esлaлən! 81. χŏл*[57] *pela mănл. 82. mŭп лet-ŏt śăлta*[58] *ăn tăjləw.*

83. aпkeл mănəm jŭpijən ŭka-šǫpije jastл:[59]

– 84. ewijet[60]*, mănem χŏл esлaлən-săr*[61]*, ma ninan ij jŏnt*[62] *wantлtələm.*

85. eweпən лinan ŏś-χŭĺ[63]*, a-mŭjsər лŭw jŏnt wantлəл*[64]*. 86. śăлta mŭj wertija? 87. in pŏr-ne ewetən ŭka-šǫpije χŏл eχsa.*[65] *88. χŏл esəлsa, śăлta ŭka-šǫpije sora pŏr-ne ewet śiχ weлsəle, śiχ weлsəle, śăлta*[66] *ewiлaл jŭkana kăt aj-woj katлəs. 89. śi aj-wojeпən лiwлaл jăχa jărsəle. 90. śăлta χăšapa tŏχi oməssəle ŏлti tăχela. 91. ewiлaл nik kawərsəle,*[67] *ńŏχiлaл owa oməssəle, pŏr-ne śi jŏχtəs.*

– 92. mmmmm – mŭj jastəs[68] *– ăлsəп-pŏлsəп*[69] *ńŏχijən awл*[70]*!*

[53] Az adatközlő maga sem értette, miért mondta ide a *mŭj ăkətləm* '(vala)mit gyűjtök' tagmondatot.

[54] A *jăr-* 'köt' ige két helyen fordul elő a szövegben, meglehetősen eltérő kiejtéssel. Ennek ellenére a magánhangzót egységesen *ă*-nek írtuk, hiszen ennek realizációi széles skálán mozognak (vö. Handybina 2008: 115).

[55] A várható *pela* 'felé' alak helyett egyértelműen *peлi* hallatszik, így ezt írtuk.

[56] A két mondat határa kérdéses; lehetséges az *aл ketmaлən śi pŏχ!* tagolás is.

[57] A mondat elején még egy értelmezhetetlen szótöredék is hallatszik.

[58] Első elmondáskor: *лet-ŏt mŭп śăлta…* A lejegyzés során egy másik lehetséges variáns is felmerült: *mŭп леллi χăśləw* 'mi étlen (éhesek) maradunk'.

[59] Első elmondáskor: véletlen rontás miatt *pŏr-ne imi ŭka-šǫpije jastл.*

[60] *ewijet*: többes számot használ, bár korábbról tudjuk, hogy két leány van, azaz dualist várnánk.

[61] *-săr*: enklitikum, 'gyorsan, hirtelen'.

[62] A lejegyzés során inkább a közismert *jŏnt-ŏt* 'játék-dolog' kifejezést használta az adatközlő, de nem jelezte, hogy a *jŏnt* hibás alak volna (vö. DEWOS 381–382).

[63] Az *ŏś-χŭĺ* 'mulatságos, vidám, élvezetes' szóban a *ĺ* fonémát a DEWOS (223) alapján írtuk.

[64] Bár az előző mondatban *wantлtə-* 'mutat' szerepelt, itt nem hallatszik a tőben a második *t* (vö. DEWOS 1640).

[65] Első elmondáskor: *in pŏr-ne ewet, in χŏл ewətən ŭka-šǫpije χŏл eχsa.* 'Most a por nő lányok, most teljesen a lányok Uka-sőpijét teljesen eloldozták (Pass).'

[66] Első elmondáskor: *ŏta* 'izébe'.

[67] Első elmondáskor: *ŏtлaл nŏχ kawərsəle* 'az izéit megfőzte'.

[68] Első elmondáskor: *jastл* (Praes).

[69] Első elmondáskor: *epləп* 'finom, ízletes', *ăлsəp-pŏлsəp* 'zsíros, szalonnás'. Az utóbbi mesei fordulat hibás toldalékolású, a szövegben a később javított alak szerepel. Az adatközlő az eredeti szövegben oroszul: *как-то сказочный оборот забыла!* 'valahogy elfelejtettem a mesei fordulatot!'.

[70] Első elmondáskor: *saśл* 'érződik'.

93. ńŏχi ješa лes, śăлta ewiлaл śi woχлəле.[71]

– 94. ewijet, jŭwati tiw, χŏta mŭj werлətən?

95. χǫləле, eweŋən ńăχлətən.[72]

96. a, ewiлaл śăta śi ńăχлət, ńesлetəлət, păśletəлət[73] *χăšapən. 97. nŏ in pŏr-ne imi tŏχi śi măns, χăšap pelki śi pŭšləле.*

– 98. χŏлta peлi[74] *kim ăn etлətən? 99. etatən kim!*

100. χăšapл pelki pŭssəle, śăta šŭwələsle: kăt aj-woj păśletəлtən. 101. śăлta лŭw χăšapл pŭšmaл pŏrajn лiwлaл kătna toχnəmsət. 102. ara śi nawrəməst[75] *śi aj-wojleŋkeŋən.*

103. śăлta in pŏr-ne imi χŏл śi лikaśəs.

– 104. śi eлti śit ma ewiлam ńŏχi wǫs[76]*! 105. χŏлta peлa măns śi ŭka-šǫpije?*

106. a ŭka-šǫpije śi măr kawrəm χiš rat-χăr eлti ăktəs, pa χŭw pŏrl'i wŭs.[77]

107. ńawremлaл, ewiлaл kawərtəm rat-χăr eлti kawrəm χiš ăktəs, śăлta pŏrl'i wŭs, kărəś naŋka nŏχ χǫŋχəs. 108. śăta śi omasл. 109. лawəл[78] *χǫn pŏr-ne imi jŏχətл. 110. χŭw omsəs, mŭj wan omsəs, śăлta pŏr-ne imi χotл eлti лikaśman kim śi etл.*

– 111. χŏлta peлa măns śi ŭka-šǫpije?

112. śăлta ŭka-šǫpije kărəś naŋk jŭχ eлti śi jastл:

– 113. ma tăta śi, mănem katлe!

114. in pŏr-ne imi šŭwələsлe, nŏχ χǫχti[79] *ăn werətл: kărəś jŭχ. 115. śŭkəš лojл tăta,*

[71] Első elmondáskor oroszul: *Вкусно мясо пахнет. Попробовала мясо, вкусное мясо и кричит дочек:* 'Finoman illatozik a hús. Megkóstolta a húst, finom a hús, és kiált a lányainak:'.

[72] Első elmondáskor: oroszul: *Слышет, что дочки сме…* 'Hallja, hogy a lányok ne(vetnek)…'.

[73] Az eredetiből hiányzik a *ńesлetəлət, păšletəлət* mesei fordulat, az adatközlő tudatosan tette bele a javított szövegbe: „a mesékben ilyen fordulatokat kell alkalmazni". A DEWOS-ban egyik szót sem találtuk meg, Solovar szótárában (2006: 215) is csak a *păšletə-* ige szerepel 'cincog, sipít, csipog' jelentésben.

[74] *peлi* 'vajon' DEWOS (1149); a szövegben előfordul az azonos alakú *peлi, peлa* 'felé stb.' névutó is (DEWOS 1145).

[75] Az eredeti szövegben és a feldolgozás során is váltakozik a *nawrə-* és a *nawər-* tő. Nem teljesen világos, hogy az eredeti szövegben mi hallható. Az adatközlő szerint a *nawrəməsŋən* dualisi alak is helyes lenne a pluralisi mellett. Az eredetiben talán a dualisi *nawrəməstən* alakváltozata szerepel.

[76] Első elmondáskor: *wasət* (többes szám).

[77] Első elmondáskor: *A ŭka-šǫpije śi pŏrajn kărəś năŋk jŭχ wǫs. ŏta kawrəm χiš rat-χăr eлti ăktəs…* 'De Uka-sőpije akkor egy magas vörösfenyő volt. Izé, forró hamut gyűjtött a tűzhelyről…'. A *pa χŭw pŏrl'i wŭs* 'aztán jégtörő vasat fogott' tagmondat későbbi betoldás.

[78] Bár az igető *лawəл-* 'vár', és a Praes Sg3 alak végződése etimologikusan *-лл* lenne, mivel ez nem hallatszik, nem jelöltük.

[79] A *χǫχti* alak szabálytalan. A DEWOS (528) szerint a kazimi *χǫŋχ-* tőből az infinitivus végződése előtt a frikatíva esik ki: *χǫŋ'ti*. A nazális kiesése a kazimival szomszédos nyelvjárásokra (mind északon a szinjaira, mind délen a serkálira) jellemző.

śăлta in jŭχ[80] *pŏrлəле, śi pŏrл, śi pŏrл, pŏrti ăn werətлəле jŭχ šŭkattija. 116. peŋk-лал šŭkatsəле. 117. лajəm wŭjлijs, лajməл pa isa sewərti pa ăn werətл. 118. tŭt-jŭχ ewətti karti wŭs, śi kartijən śi ewətл, śi ewətл, ewətti pa ăn werətл. 119. ewətmaл pŏrajən śi tŭt-jŭχ karti peŋkət isa šŭkatsəле.*[81] *120. śăлta in ŭka-šǫpije jastл:*

– 121. ănt ki werətлən, mŭj năŋ śiti jǫrлan purtśitлəлən[82] *nărtamлi? 122. omsa! 123. ŏлa tiw! 124. ŏлa tiw jŭχ iлpija!*[83] *125. mŭj năŋ śăta? – jastл – 126. ŏлa iл! 127. ma năŋ χŏśena ma nawrəməлəm. 128. ăл nawərməлəm, mănem jŏχi лелеп!*[84]

129. pŏr-ne imi iл ŏləs jŭχ iлpija, śi лawəл, ŭŋлəл pelki pŭššəле.[85] *130. śăлta moś-χǫ*[86] *kawrəm χiš лŭweлa ŭŋлa śi šošeməsле. 131. pŏr-ne imi śi ŭwл, śăta iлən ješaśл.*[87] *132. moś-χǫ pa śi omasл. 133. śăлta in χŭw wǫs, mŭj wan wǫs, pŏr-ne imija*[88] *moś-χǫ pa śi ŭwл:*

– 134. ladna, in[89] *ma nemл ăn tăjləm, davaj, ŏлa, ma iл nawərmaləm, χŏлta ma in mănləm tăm jŭχ eлti?*

135. in pŏr-ne imi pa śi iл ŏлs jŭχ pŭŋлa. 136. jŭχ iлpijən ŏləл, śăлta moś-χǫ sora wŭs pŏrl'i, i pŏrl'i лŭweлa ŭŋлa jŏwəлməsле. 137. śi pŏrl'ijən pŏr-ne śiχ śi weлsa[90]*. 138. pŏr-ne imi śiχ weлsa*[91]*, лŭw iл wŏχləs pa măns imajəл χŏśa. 139. imajəл jŏχi jŏχətmaлən śi χoллəл, χiлeл χŏл wǫśtəsле, in śăлta śi jŭpijən imajəл jastл:*

– 140. pa śiti werti pitлən?

141. in imi-χiлi jastл:

– 142. ănta, śi, pa irtən ma śiti ăn wertləm, năŋen χǫлənti pitləm.

[80] Első elmondáskor: kimaradt a *jŭχ* 'fa' szó.

[81] A 116–119. mondat utólagos betoldás.

[82] *purtśitлəлən:* az orosz *портить* 'elront' átvétele. Az inetimologikus *ś* eredete homályos, valószínűleg a palatalizáció eleme erősödik fel, így lesz belőle affrikáta. Mivel azonban nincs affrikáta fonéma, a lejegyzéskor mássalhangzó-kapcsolatnak írjuk. Nem világos, hogy az affrikálódás alkalmi-e, vagy a szó ebben a formában lexikalizálódott. Javításkor az orosz *портить* 'elront' megfelelője helyett a *тратить* 'elfogyaszt, elköltöt' jelentésű igét javasolta az adatközlő, de nem talált megfelelő hanti kifejezést.

[83] Első elmondáskor: hiányzott a *jŭχ iлpija* 'fa alá' kifejezés.

[84] Az adatközlő szerint a főhősnek nincs hova mennie, látszólag feladja a küzdelmet.

[85] Első elmondáskor: *pŏr-ne imi iл, jŭχ pŭŋəлa iл ŏləs jŭχ iлpija* 'A por nő le, a fa tövébe lefeküdt a fa alá'.

[86] Az adatközlő – saját maga szerint – itt elrontotta a mesét, hiszen korábban nem esett szó arról, hogy a főhős a mos frátriához tartozna, ráadásul nem is férfi, csak gyerek. A hiba oka valószínűleg az, hogy a por nő ellenfele a mesékben tipikusan a mos nő vagy férfi: a mos szereplők tipikusan pozitívak, míg a por szereplők negatívak; az *imi-χiлi* szinonimája általában a *moś-χǫ*.

[87] Az elbeszélő utólagos önironikus megjegyzése: hogy üvölthet, ha tele van a szája forró hamuval?

[88] Első elmondáskor: *pŏr-ne imi* 'a por nő'.

[89] Az *in* ebben a mondatban mindkétszer egyértelműen az időre utal: 'most' (vö. a 11. mondathoz fűzött megjegyzéssel).

[90] Első elmondáskor: *weлsəле* 'megölte' (tárgyas), a lejegyzéskor *weлsa* 'megöletett' (Pass).

[91] Első elmondáskor: *weлsəле* 'megölte' (tárgyas), a lejegyzéskor *weлsa* 'megöletett' (Pass).

Uka-sőpije, avagy Asszony-unokája

1. Az árva kisfiút a nagynénje nevelte. 2. Elnevezték, a neve ez volt: Uka-sőpije, mivel mindennap szánkózik (tkp. csúszkál) a szánkón, kis szánon a hegyről. 3. Este lesz, mondja a nagynénjének:

– 4. Néném, megyek, egy keveset szánkózom kis szánon!

5. A nagynénje mondja:

– 6. Hova szánkózni? 7. Mindjárt este lesz. 8. Sokáig ne szánkózz! 9. Aztán gyere haza!

10. Uka-sőpije szánkózik, sokáig szánkózik, vagy rövid ideig szánkózik, aztán esteledni, teljesen sötétedni kezdett. 11. A hegy aljában hallatszik, hogy valami por nő asszony kiabál:

– 12. Uka-sőpije, ide csússz!

13. Uka-sőpije gondolja:

– 14. Vajon ki üvölt ott? 15. Minek szánkózzak oda? 16. Na, jó, lecsúszom.

17. Lecsúszása után érzi, valamilyen puttonyba esett. 18. Megnézi a puttonyt, hát nyírkéreg puttony.

– 19. Na, mi ez, nyírkéreg puttony, van itt valahol egy kiskésem. 20. A kiskésemmel kivágom, és kimászom.

21. Aztán a nyírkéreg puttonyt kivágta, és hazament. 22. Hazaért, meséli: így és így esett. 23. Nagynénjének mondja, hogy elkaptak (Pass) nyírkéreg puttonyba. 24. A nagynénje megijedt. 25. Azt mondja:

– 26. Unokaöcsém, miért teszel így? 27. Ne szánkózz olyan sokáig! 28. Rossz vége lesz (tkp. talán valami rossz dolog esik/lesz).

29. Az Asszony-unokája nem hallgat rá, második nap lett, megint elment szánkózni. 30. Ugyanúgy sokáig szánkózott, vagy rövid ideig szánkózott, besötétedett. 31. Aztán megint hallja a hegy aljában, valaki kiált:

– 32. Uka-sőpije, ide csússz!

33. Gondolja:

– 34. Ha nyírkéreg puttonyba esem, semmi nem lesz. 35. Van kiskésem. 36. Kiskéssel talán sokáig tart kivágnom a nyírkéreg puttonyt?

37. Aztán Uka-sőpije megint (le)csúszott. 38. Lecsúsztakor érzi, megint valamiféle puttonyba esett. 39. Hát ez meg milyen puttony? 40. Hiába vette a kiskését, vágja, az viszont faputtony volt.

41. A nyírkérget könnyen fogja (a kés), de a faputtonyt sokáig (tart kivágni). 42. Sokáig tart kivágni.

43. Sokáig vágta, vagy rövid ideig vágta, aztán megint kijutott. 44. Hazament, nagynénjének megint mondja, így és így volt a dolog. 45. Ma is puttonyba estem, csak most (tkp. ott) faputtony volt. 46. A nagynénje megint megijedt:

– 47. Unokaöcsikém, miért teszel így? 48. Mennyit mondom neked? 49. Ne menj! 50. Ne szánkózz a sötétben!

51. Aztán a harmadik nap lett, Uka-sőpije nem hallgat a nagynénjére. 52. Reggel mondja a nagynénje:

– 53. Unokaöcsikém, ha szánkózni mész, ne szánkózz soká, gyere haza! 54. Megint valami baj lesz! (Tkp. Még hány dologba esel?!)

55. No, Uka-sőpije nem hallgat (rá), szánkózott. 56. Sokáig szánkózik, vagy rövid ideig szánkózik, ugyanúgy este lett, megint hallja: a hegy alján megint kiált valaki.

– 57. Uka-sőpije, ide csússz!

– 58. Na, rendben – gondolja Uka-sőpije –, megyek, (le)csúszom.

59. Lecsúsztakor nagyot koppant.

– 60. Ez meg milyen dolog?

61. Ezúttal viszont vasputtony. 62. Aztán a kiskését elővette, vág, vág, a vasputtonyt nem tudja kinyitni. 63. Aztán a por nő az erdőbe vitte (Pass). 64. Az erdőbe vitte (Pass), megérkezett. 65. Bementek a házba. 66. Az ajtó mellett az Uka-sőpije fiút a puttonyból kivette (Pass), és áll. 67. Látja, hogy ott játszik két kislány. 68. A por nő asszony két kislánya játszik. 69. Aztán a por nő asszony mondja:

– 70. Holnap ezt az Uka-sőpijét megesszük.

71. Reggel lett. 72. A por nő mondja a lányainak:

– 73. Megyek, elmegyek, tűzifát gyűjtök, vagy mit gyűjtök, ti addig legyetek itthon. 74. Ez az Uka-sőpije álljon itt. 75. A por nő Uka-sőpijét az ajtó mellé kikötötte (Pass). 76. Ott áll.

77. Aztán a por nő elment. 78. De a por nő a lányainak azt mondja:

– 79. Ti csak ne nyúljatok hozzá! 80. Ezt a fiút ne engedjétek el! 81. Valahova elmegy. 82. Aztán ételünk nincsen.

83. Miután az anyjuk elment, Uka-sőpije mondja:

– 84. Lányok (Pl!), engedjetek már el, mutatok nektek egy játékot!

85. A lányok, nekik érdekes, miféle játékot mutat. 86. Aztán mit lehet tenni? 87. A por nő lányai Uka-sőpijét eloldozták (Pass). 88. Elengedték (Pass), aztán Uka-sőpije a por nő lányait gyorsan megölte, megölte, aztán a lányok helyett két egeret fogott. 89. A két egér farkát összekötötte. 90. Aztán betette (őket) a szúnyogsátorba, az alvóhelyére. 91. A lányokat megfőzte, húsukat az ajtóba tette, meg is jött a por nő.

– 92. Mmmm – mit mond –, milyen zsíros hús illatozik!

93. Evett egy kevés húst, aztán a lányait hívja.

– 94. Lányok, gyertek ide, hol, mit csináltok?

95. Hallja, hogy a lányok nevetnek.

96. A lányai nevetnek, kuncognak, cincognak a szúnyogsátorban. 97. Na, a por nő asszony odament, a sátrat kinyitja.

– 98. Vajon miért (tkp. hova) nem jöttök ki? 99. Gyertek ki!

100. A szúnyogsátrat kinyitotta, aztán meglátta: két egér cincog. 101. Aztán a szúnyogsátor kinyitásakor a farkuk kettészakadt. 102. Szétugrott akkor az a két egérke.

103. Akkor aztán a por nő asszony dühbe gurult:

– 104. Hiszen akkor az az én lányaim húsa volt! 105. Merre ment az az Uka-sőpije?

106. Uka-sőpije azalatt a tűzhelyről forró hamut gyűjtött, aztán jégtörő vasat fogott. 107. A lányok főzésére szolgáló (tkp. gyermekeket-lányokat főzött) tűzhelyről forró hamut gyűjtött, aztán jégtörő vasat fogott, felmászott egy magas vörösfenyőre. 108. Ott ül. 109. Várja, mikor érkezik a por nő asszony. 110. Sokáig ült, vagy rövid ideig ült, aztán a por nő haragosan kijön a házából.

– 111. Merre ment az az Uka-sőpije?

112. Aztán Uka-sőpije a magas vörösfenyőfáról mondja:

– 113. Itt vagyok, kapj el!

114. A por nő asszony észrevette, (de) felmászni nem tud: magas a fa. 115. Hiába áll ott, aztán harapdálja a fát, rágja, rágja, elrágni nem tudja a fát kitörni. 116. A fogai eltörtek. 117. Fejszét fogott, a fejszéje sem tudja egyáltalán elvágni. 118. Fűrészt fogott, fűrésszel vágja, vágja, nem bírja elvágni (azzal) sem. 119. Amíg vágta, a fűrész az összes fogát kitörte. 120. Aztán Uka-sőpije azt mondja:

– 121. Ha nem tudod, minek pazarolod hiába az erődet? 122. Ülj le! 123. Feküdj ide! 124. Feküdj ide a fa alá! 125. Te ott mit… – mondja. – 126. Feküdj le! 127. Én magam ugrom le hozzád. 128. Csak leugrom, (és te) engem megeszel.

129. A por nő asszony lefeküdt a fa alá, vár, száját nagyra tátotta. 130. Akkor a mos férfi a forró hamut a szájába szórta. 131. A por nő üvölt, ott lent randalírozik. 132. A mos férfi megint ül. 133. Aztán sokáig volt, vagy rövid ideig volt, a por nő asszonynak a mos férfi megint kiált:

– 134. Jól van, most (már) semmim sincs, nosza, feküdj, én leugrom, hova is mennék (tkp. most hova megyek) most erről a fáról?

135. A por nő asszony megint lefeküdt a fa mellé. 136. A fa tövében fekszik, akkor a mos férfi gyorsan fogta a jégtörő vasat, és a jégtörő vasat a szájába hajította. 137. A jégtörő vas a por nőt megölte (Pass). 138. A por nő asszonyt megölte (Pass), ő lemászott, és (el)ment a nagynénjéhez. 139. A nagynénje a hazatértekor sír, az unokaöccsét elveszítette, aztán később azt mondja a nagynénje:

– 140. Fogsz még így tenni?

141. Az Asszony-unokája mondja:

– 142. Nem, vége, máskor ilyet nem teszek, fogok rád hallgatni.

Irodalom

Handybina, O. V. [Хандыбина, О. В.] (2008), Об особенностях тегинского говора березовского диалекта хантыйского языка. In: Рябчикова, З. С. – Надь, Каталин – Дмитриева, Т. Н. (ред-сост.), С любовью и болью… К 60-летию со рождения Евы Шмидт. Полиграфист, Ханты-Мансийск. 114–120.

Honti László (1978), Északi osztják szövegek szójegyzékkel. NyK 80: 140–154.

Honti László (1984), Chrestomathia Ostiacica. Tankönyvkiadó, Budapest.

Kálmán, Béla (1976), Wogulische Texte mit einem Glossar. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Nagy Zoltán (2007), Az őseink még hittek az ördögökben. Vallási változások a vaszjugani hantiknál. L'Harmattan, Budapest.

Pjatnikova, T. R. [Пятникова, Т. Р.] (2008), Традиционные обряды хантов усть-казымского Приобья. Баско, Белоярский–Екатеринбург.

Pápay József (1905), Nyelvészeti tanulmányutam az éjszaki osztjákok földjén. Kny. a Budapesti Szemle (123: 354–395) nyomán: 1–44.

Reguly Antal (1846), Etnographisch-geographische Karte des nördlichen Ural Gebietes entworfen auf einer Reise in den Jahren 1844–1845 von Anton v. Reguly. St. Petersburg.

Ruttkay-Miklián Eszter (2007), A szinjai hanti rokonsági terminológia. NyK 104: 181–212.

Schmidt, E. – Pjatnikova, T. R. [Шмидт, Э. – Пятникова, Т. Р.] (2006), Арăŋ-моньщăт (моньщ-арăт). Песни-сказки. Издательство Томского университета, Томск.

Solovar, V. N. [Соловар, В. Н.] (2006), Хантыйско-русский словарь. Миралл, Санкт-Петербург.

Vagatova, Marija [Вагатова, Мария] (2001), Ма арием, арием. Средне-Уральское книжное издательство, Новое время, Екатеринбург.